PROJEKT KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ uchwalony przez Komisję Konstytucyjną Senatu RP*

W imię Boga Wszechmogącego!

My, Naród Polski, pomni

– naszych ponad tysiącletnich dziejów związanych z dziedzictwem chrześcijańskim,

– chlubnej tradycji Konstytucji 3 maja,

– męstwa i wytrwałości walk pokoleń o niepodległość,

– pokojowego zrywu „Solidarności",

torujących drogę do wspólnoty suwerennych państw,

pragnąc zbudowania Rzeczypospolitej silnej miłością i pracą swoich obywateli, pod opieką praw przez nich ustanowionych, naszą odzyskaną wolność wyrażamy na kartach niniejszej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozdział I
ZASADY NACZELNE

ARTYKUŁ 1

Państwo Polskie jest Rzecząpospolitą.

ARTYKUŁ 2

1. Rzeczpospolita Polska, jako wspólne dobro wszystkich jej obywateli, jest suwerennym państwem demokratycznym, potwierdzającym i gwarantującym nienaruszalność praw człowieka, wynikających z jego przyrodzonej godności i wartości.

2. Rzeczpospolita chroni niepodległość i niezbywalne prawo do całości terytorialnej państwa polskiego oraz prawa człowieka i demokrację.

*Projekt ten publikujemy na podstawie egzemplarza udostępnionego nam przez Panią Senator Alicję Grześkowiak – przewodniczącą senackiej Komisji Konstytucyjnej. Opuszczenia pochodzą od Redakcji.

ARTYKUŁ 3

1. Wszelka władza pochodzi od Narodu, który tworzy wspólnota obywateli polskich.

2. Naród sprawuje władzę bezpośrednio przez referendum i obywatelską inicjatywę ustawodawczą oraz pośrednio przez demokratycznie wybranych przedstawicieli.

ARTYKUŁ 4

1. Władza państwowa jest sprawowana przez rozdzielone i wzajemnie równoważące się organy ustawodawcze, wykonawcze i sądownicze.

2. Władza ustawodawcza wykonywana jest przez Sejm, składający się z Izby Poselskiej i Senatu; władza wykonawcza przez Prezydenta i Rząd, na którego czele stoi Premier; władza sądownicza – przez niezależne i niezawisłe sądy.

ARTYKUŁ 5

Rzeczpospolita Polska uznaje i gwarantuje udział samorządu terytorialnego i innych form samorządu tworzonego przez obywateli w sprawowaniu władzy.

ARTYKUŁ 6

Wszystkie organy państwa są podporządkowane Konstytucji i wypełniają swoje uprawnienia w granicach w niej przewidzianych.

ARTYKUŁ 7

Partie polityczne, ruchy obywatelskie i inne ugrupowania obywateli działające w oparciu o zasadę pluralizmu politycznego są formą dobrowolnego i równego uczestnictwa politycznego w kształtowaniu i wyrażaniu woli obywateli oraz wpływania na politykę państwa.

ARTYKUŁ 8

1. Państwo i Kościół katolicki oraz inne Kościoły i związki wyznaniowe są autonomiczne i niezależne, każde we własnym zakresie rządzi się własnymi prawami. Działają wobec siebie na zasadzie wzajemnego poszanowania i mogą prowadzić stosowne współdziałanie dla dobra człowieka i tworzonych przez niego wspólnot.

2. Stosunki między państwem a Kościołem katolickim określają umowy zawarte ze Stolicą Apostolską.

3. Stosunek państwa do innych Kościołów oraz do związków wyznaniowych reguluje ustawa uchwalona po porozumieniu się z właściwymi przedstawicielstwami.

ARTYKUŁ 9

1. Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest wizerunek orła białego w koronie na czerwonym polu.
2. Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony.
3. Hymnem państwowym Rzeczypospolitej Polskiej jest *Mazurek Dąbrowskiego*.
4. Stolicą Rzeczypospolitej Polskiej jest miasto Warszawa.

Rozdział II

PRAWA, WOLNOŚCI I OBOWIĄZKI OBYWATELSKIE

ARTYKUŁ 10

Rzeczpospolita Polska uznaje i gwarantuje ochronę przyrodzonych i nienaruszalnych praw człowieka i jego podstawowych wolności, zarówno jako jednostki, jak i uczestnika wspólnot, oraz wymaga wypełniania obowiązków politycznej, ekonomicznej i społecznej solidarności.

ARTYKUŁ 11

Żaden przepis odnoszący się do praw i podstawowych wolności, uznawanych przez Konstytucję, nie może być interpretowany w sposób sprzeczny z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, a także innymi dotyczącymi praw człowieka normami wiążącego Polskę prawa międzynarodowego.

ARTYKUŁ 12

Człowiek korzystający z przyrodzonych mu praw i wolności powinien mieć na względzie dobro wspólne oraz prawa i wolności innych.

ARTYKUŁ 13

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wszystkim osobom, które znajdują się na terytorium Polski i które podlegają jurysdykcji państwa polskiego, prawa uznane przez Konstytucję bez względu na jakiekolwiek różnice, takie jak rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności. Wyjątki dotyczące żołnierzy określa ustawa.
2. Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo do jednakowej ochrony prawnej.

ARTYKUŁ 14

Rzeczpospolita Polska gwarantuje mniejszościom narodowym lub językowym prawo do zachowania i rozwoju własnej kultury, języka, obyczajów i tradycji. Zapewnia także prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, religijnych i kulturalnych oraz do udziału w podejmownaniu decyzji dotyczących uznania i ochrony ich tożsamości kulturowej.

ARTYKUŁ 15

Korzystanie z wolności poręczonych przez Konstytucję nie wymaga zezwolenia, chyba że Konstytucja wymóg takiego zezwolenia przewiduje.

ARTYKUŁ 16

Rzeczpospolita Polska zapewnia każdej osobie, której prawa i wolności uznane przez Konstytucję zostały naruszone, środek sądowej ochrony prawnej, także gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym.

ARTYKUŁ 17

1. Rzeczpospolita Polska uznaje przyrodzone prawo każdej istoty ludzkiej do życia od poczęcia i gwarantuje jego prawną ochronę.
2. Nikt nie może być karany śmiercią.
3. Nikt nie może być poddany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu.
4. Nikt nie może być poddany, bez dobrowolnie przez siebie wyrażonej zgody, eksperymentom lekarskim lub naukowym.

ARTYKUŁ 18

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia prawną ochronę wolności osobistej.
2. Nikt nie może być pozbawiony wolności osobistej inaczej jak tylko na zasadach i w trybie określonym ustawą na podstawie decyzji władzy sądowniczej. Może ono trwać tylko w granicach niezbędnej potrzeby i tak długo, jak istnieją jego ustawowe podstawy.
3. Obowiązkiem władzy jest niezwłoczne podanie osobom pozbawionym wolności przyczyn tego pozbawienia. Gwarantuje się im ochronę godności osobistej.
4. Każdy pozbawiony wolności ma prawo do niezwłocznego porozumienia się z adwokatem i korzystania z jego pomocy w zakresie ustalonym przez ustawę. O każdym pozbawieniu wolności należy niezwłocznie powiadomić osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.

ARTYKUŁ 19

Zatrzymanie policyjne może nastąpić na czas nie przekraczający 24 godzin, jeżeli zachodzą przyczyny tymczasowego aresztowania lub nastąpiło poważne naruszenie porządku publicznego. Prokurator może przedłużyć zatrzymanie na dalszy okres nie przekraczający 24 godzin.

ARTYKUŁ 20

Każde zatrzymanie z powodu podejrzenia popełnienia przestępstwa poddane jest niezwłocznej kontroli sądowej. W innych wypadkach zatrzymania skorzystanie z niej odbywa się na żądanie zatrzymanego lub jego pełnomocnika.

ARTYKUŁ 21

Każdy, kto został bezprawnie pozbawiony wolności, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić na drodze sądowej.

ARTYKUŁ 22

1. Każdy ma prawo do ochrony swojego życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia, tajemnicy korespondencji, rozmów telefonicznych oraz mieszkania.
2. Przeszukanie osoby lub pomieszczeń może nastąpić na mocy postanowienia prokuratora lub sądu.
3. Ingerencja w to prawo jest dopuszczalna jedynie, jeśli jest przewidziana w ustawie oraz jest konieczna w interesie bezpieczeństwa państwowego i publicznego, a także w celu zapobieżenia skutkom katastrof lub klęsk żywiołowych, dla ochrony zdrowia lub moralności albo praw i wolności innych osób.

ARTYKUŁ 23

Każdy może mieć wgląd w akta, które jego dotyczą, jeśli przeważający interes publiczny lub prywatny nie wymaga utrzymania ich w tajemnicy. Każdy ma roszczenie o ich sprostowanie.

ARTYKUŁ 24

1. Każdy ma prawo do wolności sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie swej religii przez uprawianie modlitwy, kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii realizuje się także przez posiadanie koś-

ciołów czy miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących i w prawie osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.

2. Państwo uznaje prawo rodziców do zapewnienia swoim dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie z ich przekonaniami. Każda prawnie uznana religia może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszone prawo do wolności religii innych osób i prawo niewierzących.

3. Wolność uzewnętrzniania religii może podlegać jedynie ograniczeniom ustawowo przewidzianym, gdy są one konieczne dla ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności albo praw i wolności innych osób przy poszanowaniu równości i sprawiedliwości.

ARTYKUŁ 25

1. Każdy ma prawo do wolności posiadania, przyjmowania, przekazywania i uzewnętrzniania w inny sposób myśli, przekonań lub poglądów według własnego wyboru.

2. Prawo to obejmuje także wolność poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji, w tym dotyczących działalności władz i osób publicznych państwa, instytucji państwowych i samorządowych.

3. Państwo gwarantuje wolność sztuki, nauki i badań naukowych i ogłaszania ich wyników.

4. Korzystanie z tych wolności nie może być ograniczone przez cenzurę prewencyjną ani przez system zezwoleń. Ustawa może przewidywać wymóg uzyskania zezwolenia na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.

5. Korzystanie z tych wolności może być ustawowo ograniczone, gdy jest to konieczne w celu ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego albo zdrowia i moralności oraz praw i wolności innych osób.

ARTYKUŁ 26

1. Rzeczpospolita Polska uznaje prawo własności i prawo dziedziczenia oraz gwarantuje ich prawną ochronę.

2. Korzystanie z własności nie może szkodzić dobru ogólnemu i prawom innych osób. Państwo ma prawo do ustawowego ograniczenia korzystania z własności zgodnie z dobrem ogólnym.

3. Nikt nie może być wywłaszczony, chyba że wymaga tego interes publiczny w warunkach i trybie przewidzianym ustawą i za słusznym i niezwłocznym odszkodowaniem.

ARTYKUŁ 27

1. Każdy ma prawo do swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Każdy ma prawo do swobodnego opuszczania terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Osoba polskiego pochodzenia ma prawo powrotu do Polski i osiedlenia się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
4. Powyższe prawa mogą podlegać ograniczeniom określonym przez ustawę, jeżeli wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny i zdrowie, moralność lub prawa i wolności innych osób.
5. Obywatel polski nie może być pozbawiony prawa wjazdu do Polski.

ARTYKUŁ 28

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, porządek publiczny lub ze względu na ochronę bezpieczeństwa oraz życia prywatnego stron. Orzeczenie ogłoszone jest zawsze publicznie, z wyjątkiem gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dzieckiem.
3. Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczenia sądu I instancji.

ARTYKUŁ 29

1. Oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego, dopóki wina nie zostanie mu udowodniona w trybie przewidzianym przez ustawę.
2. Niedopuszczalne jest prowadzenie postępowania karnego przeciwko tej samej osobie, o ten sam czyn, jeżeli zostało ono prawomocnie zakończone w postępowaniu sądowym. Nie wyklucza to możliwości wznowienia postępowania na zasadach przewidzianych ustawą.

ARTYKUŁ 30

1. Odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia.
2. Nie można orzec kary, którą czyn nie był zagrożony w chwili jego popełnienia, chyba że chodzi o ustawę względniejszą dla sprawcy.
3. Przepisy powyższe nie stanowią przeszkody w sądzeniu i karaniu za czyn, który w chwili jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

ARTYKUŁ 31

1. Każdemu, przeciwko komu wszczęto postępowanie karne, przysługuje prawo do obrony i prawo do skorzystania z pomocy obrońcy z wyboru lub z

urzędu. Osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej mogą korzystać z pomocy obrońcy na koszt skarbu państwa.

2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia przeciwko sobie w jakiejkolwiek sprawie karnej.

3. Każdy, przeciwko komu wszczęto postępowanie karne, ma prawo do niezwłocznego uzyskania informacji o treści i podstawach stawianych mu zarzutów oraz do zapewnienia mu możliwości przygotowania obrony.

ARTYKUŁ 32

1. Rodzina, jako wspólnota podstawowa i pierwotna w stosunku do państwa, ma własne i niezbywalne prawa.

2. Rodzina i macierzyństwo znajdują się pod ochroną państwa.

3. Rodzice mają naturalne prawo i pierwszeństwo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami.

4. Dzieci mają prawo do ochrony i specjalnej opieki przed i po urodzeniu.

ARTYKUŁ 33

1. Obywatelstwo polskie nabywa się:

a) przez urodzenie z rodziców, mających obywatelstwo polskie,

b) przez nadanie obywatelstwa ze strony powołanej władzy państwowej.

2. Inne postanowienia co do obywatelstwa polskiego, jego nabycia oraz utraty określają osobne ustawy.

ARTYKUŁ 34

1. Obywatele mają prawo zbierania się, w celach pokojowych i bez broni, także w miejscach otwartych dla publiczności bez konieczności uzyskania jakiegokolwiek zezwolenia.

2. Wolność zgromadzeń może podlegać ograniczeniom ustawowym, jeżeli wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, zdrowie, moralność oraz prawa i wolności innych osób.

ARTYKUŁ 35

1. Rzeczpospolita Polska uznaje i gwarantuje wolność zrzeszania się obywateli. Ustawy określają tryb sądowej rejestracji zrzeszeń. Rejestracja nie wymaga uprzedniej zgody.

2. Obywatele mogą zrzeszać się w partie polityczne w celu wpływania metodami demokratycznymi na politykę państwa.

ARTYKUŁ 36

1. Obywatele mają prawo do udziału w sprawach publicznych bezpośrednio lub przez reprezentantów.

2. Obywatele mają prawo do obejmowania na równych zasadach funkcji i urzędów publicznych, zgodnie z wymogami wskazanymi przez ustawy.

ARTYKUŁ 37

1. Rzeczpospolita Polska gwarantuje wolność tworzenia związków zawodowych. Ustawa może ograniczyć lub wyłączyć stosowanie tego prawa w stosunku do członków sił zbrojnych lub formacji zbrojnych albo w stosunku do pracowników pozostałych instytucji poddanych dyscyplinie wojskowej oraz określi odrębności stosowania tego prawa w stosunku do funkcjonariuszy publicznych.

2. Wolność związków zawodowych obejmuje prawo do zakładania związków zawodowych, do przystępowania do nich na zasadzie wyboru, jak również prawo związków zawodowych do tworzenia konfederacji oraz do zakładania międzynarodowych organizacji związków zawodowych lub przystępowania do nich.

3. Wolność zrzeszania się może podlegać ograniczeniom określonym przez ustawę, jeżeli wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo Państwa, porządek publiczny, zdrowie, moralność lub prawa i wolności innych osób.

ARTYKUŁ 38

Rzeczpospolita Polska gwarantuje swobodę działalności gospodarczej. Państwo ma prawo do ustawowego ograniczenia tej swobody ze względu na dobro ogólne.

ARTYKUŁ 39

1. Każdy ma prawo do nauki.

2. Nauka w zakresie szkoły podstawowej jest obowiązkowa. Szkolnictwo państwowe w zakresie szkoły podstawowej jest bezpłatne.

3. Gwarantuje się autonomię wyższych uczelni.

ARTYKUŁ 40

1. Każdy obywatel ma prawo do opieki państwa nad jego pracą.

2. Pozostający bez pracy nie z własnej woli ma prawo do zabezpieczenia społecznego, które ustali odrębna ustawa.

3. Uznaje się prawo do strajku dla ochrony interesów pracowniczych. Prawo do strajku wykonuje się w ramach ustaw, które je regulują.

ARTYKUŁ 41

Każdy ma prawo do korzystania z podstawowej opieki lekarskiej ze strony publicznej służby zdrowia.

ARTYKUŁ 42

Obywatele mają prawo wnosić indywidualnie lub zbiorowo petycje do wszelkich władz państwowych i samorządowych.

ARTYKUŁ 43

1. Ekstradycja może być postanowiona jedynie w celu wykonania traktatu lub ustawy, z uwzględnieniem zasady wzajemności. Podstawą ekstradycji nie mogą być przestępstwa polityczne, przy czym nie uznaje się za takie aktów terroryzmu. Obywatele polscy nie podlegają ekstradycji lub wydaleniu.
2. Nie dokonuje się ekstradycji sprawców czynu zagrożonego karą śmierci według prawa kraju żądającego wydania.
3. Obywatele innych państw i bezpaństwowcy mogą korzystać z prawa azylu na zasadach określonych ustawą.

ARTYKUŁ 44

Obowiązkiem każdego obywatela jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej, Jej obrona, szanowanie Jej Konstytucji oraz instytucji na niej opartych, a także posłuszeństwo Jej prawom.

ARTYKUŁ 45

1. Obowiązkiem każdego obywatela jest służba wojskowa.
2. Zakres obowiązku służby wojskowej, w tym także zwolnienia z tego obowiązku z uwagi na przekonania określa ustawa.

ARTYKUŁ 46

Obowiązkiem każdego obywatela jest służba cywilna, ilekroć tego zażąda Rzeczpospolita.

ARTYKUŁ 47

Obowiązkiem każdego obywatela jest przyczynianie się do dobra wspólnego i ponoszenie ciężarów i świadczeń publicznych prawem przewidzianych.

Rozdział III
ŹRÓDŁA PRAWA

ARTYKUŁ 48

1. Źródłami prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy organiczne, ustawy, rozporządzenia i zarządzenia

władzy wykonawczej, przepisy prawa miejscowego oraz umowy międzynarodowe i zwyczajowe normy prawa międzynarodowego w zakresie wskazanym w Konstytucji.

2. Źródłem prawa są także dekrety z mocą ustawy wydane przez Prezydenta w wypadkach określonych w Konstytucji.

3. Żaden przepis niższego rzędu nie może być sprzeczny z przepisem hierarchicznie wyższym.

4. Akty prawne nie mogą mieć mocy wstecznej.

ARTYKUŁ 49

1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej.

3. a) Wszystkie akty prawne Rzeczypospolitej Polskiej muszą być zgodne z Konstytucją.

b) Przepisy naruszające przepisy Konstytucji lub wskazane w niej wartości i zasady nie mogą być stosowane i powinny być uchylone w trybie przewidzianym dla kontroli konstytucyjności aktów prawnych.

ARTYKUŁ 50

1. Ustawami organicznymi są ustawy regulujące:

a) zasady i tryb wyborów do Izby Poselskiej i Senatu oraz samorządu terytorialnego,

b) obywatelską inicjatywę ustawodawczą oraz referendum,

c) zasady tworzenia prawa,

d) ustrój i zakres działania samorządu terytorialnego,

e) ustrój i zakres działania naczelnych i centralnych organów państwa.

2. Do uchwalenia, zmiany lub uchylenia ustaw organicznych wymagana jest bezwzględna większość głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków w obu Izbach.

3. Ustawy organiczne mogą być ogłoszone przez Prezydenta dopiero po stwierdzeniu przez Trybunał Konstytucyjny ich zgodności z Konstytucją.

4. Jeżeli ustawa organiczna uznana została za niezgodną z Konstytucją, Prezydent odmawia podpisania ustawy.

[...]

ARTYKUŁ 54

1. Organy samorządu terytorialnego oraz terenowe organy administracji państwowej mają na podstawie i w granicach upoważnień ustawowych prawo do wydawania przepisów prawa miejscowego, powszechnie obowiązujących na terenie ich działania. Prawo to nie może być podstawą wydawania przepi-

sów określających czyny zabronione pod groźbą kary wymierzanej w trybie i na zasadach określonych w prawie o wykroczeniach.

2. Odpowiednie ustawy ustalą zakres tworzenia prawa miejscowego.

3. Ustawowe akty prawne i rozporządzenia mają pierwszeństwo przed prawem miejscowym.

4. Prawo miejscowe podlega kontroli co do jego zgodności z Konstytucją i innymi powszechnie obowiązującymi aktami prawnymi na zasadach ogólnych.

[...]

Rozdział IV
WŁADZA USTAWODAWCZA

ARTYKUŁ 59

1. Sejm składa się z dwóch Izb: Izby Poselskiej i Senatu.
2. Izba Poselska składa się z 444 posłów.
3. Senat składa się ze 100 senatorów wybranych przez województwa.

ARTYKUŁ 60

1. Kadencja obu Izb Sejmu trwa 4 lata.
2. Kadencja Senatu rozpoczyna się i kończy z kadencją Izby Poselskiej.

ARTYKUŁ 61

Wybory do Izby Poselskiej i Senatu są wolne, powszechne, równe, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.

ARTYKUŁ 62

Czynne prawo wyborcze do obu Izb Sejmu ma każdy obywatel polski, który ukończył 18 lat.

ARTYKUŁ 63

1. Bierne prawo wyborcze do Izby Poselskiej ma każdy obywatel polski mający czynne prawo wyborcze, o ile ukończył 21 lat.

2. Bierne prawo wyborcze do Senatu ma każdy obywatel polski mający czynne prawo wyborcze, o ile ukończył 30 lat.

ARTYKUŁ 64

Prawa wyborcze nie przysługują osobom, które orzeczeniem sądowym zostały pozbawione praw publicznych lub całkowicie ubezwłasnowolnione.

ARTYKUŁ 65

Każda z Izb Sejmu stwierdza ważność wyboru swoich członków, a także orzeka o utracie przez nich mandatu.

ARTYKUŁ 66

1. Nikt nie może być równocześnie posłem i senatorem.
2. Nie można piastować mandatu poselskiego lub senatorskiego będąc równocześnie:
- wysokim urzędnikiem w administracji rządowej, z wyjątkiem ministrów,
- sędzią Trybunału Konstytucyjnego,
- Prezesem Naczelnej Izby Kontroli,
- Rzecznikiem Praw Obywatelskich.
3. Ustawa może określić inne przypadki niepołączalności mandatu.

ARTYKUŁ 67

Posłom i senatorom nie wolno prowadzić działalności gospodarczej na własny rachunek z wykorzystaniem środków stanowiących własność Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego, ani nabywać ich na własność. W czasie pełnienia mandatu posłowie i senatorowie nie mogą przyjmować orderów, odznaczeń i tytułów honorowych Rzeczypospolitej Polski z wyjątkiem wojskowych.

ARTYKUŁ 68

Posłowie i senatorowie są przedstawicielami całego Narodu, a nie tylko okręgów wyborczych, w których zostali wybrani, i nie są związani żadnymi instrukcjami wyborczymi.
[...]

ARTYKUŁ 76

1. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje posłom, Senatowi, Prezydentowi i Rządowi.
2. Realizuje się ona także w formie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej.
[...]

ARTYKUŁ 79

1. Każdy poseł może zgłosić interpelację lub zapytanie pod adresem Rządu lub poszczególnych jego członków.

2. Prawo zwracania się z zapytaniami przysługuje także Senatowi, a także komisjom Senatu.

3. Premier lub poszczególni ministrowie zobowiązani są do udzielania odpowiedzi na interpelację posłów w terminie i trybie ustalonym przez Izbę Poselską.

4. Izby i Komisje Izb mogą domagać się obecności członków Rządu na swoich posiedzeniach.

5. Premier, ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brania udziału i przemawiania na posiedzeniach Izby Poselskiej i Senatu oraz połączonych Izb Sejmu.

ARTYKUŁ 80

1. Izba Poselska z inicjatywy 1/10 posłów może uchwalić wotum nieufności dla Rządu co do realizacji jego programu lub zagadnienia wagi państwowej.

2. Wniosek o wotum nieufności może być rozpatrywany dopiero po upływie 3 dni od jego złożenia.

3. Uchwalenie wotum nieufności wymaga większości bezwzględnej głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

4. Uchwalenie wotum nieufności powoduje dymisję Rządu.

[...]

ARTYKUŁ 82

1. Naród wykonuje obywatelską inicjatywę ustawodawczą w drodze wniosku zgłoszonego w formie projektu zredagowanego w artykułach i podpisanego przez co najmniej 100 tysięcy obywateli korzystających z pełni praw wyborczych.

2. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza nie może być podjęta w sprawie zmiany Konstytucji, budżetu i amnestii.

3. Ustawa organiczna określi formy realizacji i warunki obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej.

ARTYKUŁ 83

1. Ogłasza się referendum dla rozstrzygnięcia dotyczącego całkowitego lub częściowego uchylenia ustawy, jeżeli zażąda tego 500 tysięcy wyborców lub przynajmniej połowa sejmików wojewódzkich.

2. Nie jest dopuszczalne referendum w sprawie ustaw podatkowych i budżetu, amnestii oraz upoważnienia do ratyfikowania umów międzynarodowych. Referendum nie może dotyczyć praw człowieka chronionych konstytucyjnie.

3. Decyzje polityczne o szczególnym znaczeniu mogą być poddane pod referendum konsultacyjne.

4. Prawo do udziału w referendum mają obywatele korzystający z pełni praw wyborczych.

5. Wniosek poddany pod referendum jest przyjęty, jeżeli większość uprawnionych wzięła udział w głosowaniu i jeżeli uzyskał on większość ważnie oddanych głosów.

6. Ustawa organiczna określa zasady i tryb prowadzenia referendum.

Rozdział V
WŁADZA WYKONAWCZA

ARTYKUŁ 84

Prezydent jest najwyższym przedstawicielem państwa i stoi na czele władzy wykonawczej.

ARTYKUŁ 85

1. Prezydent wybierany jest w wyborach wolnych, powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.

2. Prawo wybierania Prezydenta ma każdy obywatel polski posiadający czynne prawo wyborcze do Sejmu.

3. Wybory Prezydenta zarządza Marszałek Izby Poselskiej nie wcześniej niż na 120 dni i nie później niż 90 dni przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta, a w razie opróżnienia urzędu Prezydenta nie później niż 14 dnia po opróżnieniu urzędu, wyznaczając datę wyborów przypadającą w ciągu 60 dni od dnia zarządzenia wyborów.

4. Prezydent wybierany jest bezwzględną większością ważnie oddanych głosów. Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości, w ciągu 14 dni przeprowadza się ponownie wybory. Wyboru dokonuje się spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu uzyskali kolejno największą liczbę głosów. W głosowaniu w drugiej turze Prezydent wybierany jest zwykłą większością głosów.

ARTYKUŁ 86

1. Prezydent wybierany jest spośród kandydatów zgłoszonych przez co najmniej 100 tysięcy obywateli polskich posiadających czynne prawo wyborcze do Sejmu.

2. Prezydentem może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do obu Izb Sejmu.

3. Kandydaci na Prezydenta poddani są publicznemu przesłuchaniu na posiedzeniu połączonych Izb Sejmu.

4. Nowo wybrany Prezydent obejmuje urząd po złożeniu wobec połączonych Izb Sejmu przysięgi następującej treści:

„Przysięgam Tobie, Narodzie Polski, na urzędzie Prezydenta Rzeczypospolitej, który obejmuję: praw Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Ustawy Konstytucyjnej święcie przestrzegać i bronić; dobru powszechnemu Narodu ze wszystkich sił wiernie służyć; wszelkie zło i niebezpieczeństwo od Państwa czujnie odwracać; godności imienia polskiego strzec niezachwianie; sprawiedliwość względem wszystkich bez różnicy obywateli za pierwszą sobie mieć cnotę; obowiązkom urzędu i służby poświęcić się niepodzielnie. Tak mi dopomóż Bóg. Amen".

Przysięga może być złożona również bez formuły religijnej.

5. Prezydent wybrany przed upływem kadencji dotychczasowego Prezydenta obejmuje urząd następnego dnia po upływie jego kadencji.

ARTYKUŁ 87

1. Prezydent wybierany jest na 5 lat i może być wybrany ponownie na bezpośrednio następującą kadencję tylko raz.

2. Kadencja Prezydenta liczy się od dnia zaprzysiężenia.

ARTYKUŁ 88

1. Prezydent nie może być ani członkiem Rządu, ani Izby Poselskiej i Senatu.

2. Prezydent nie może wykonywać żadnego innego płatnego zajęcia.

[...]

ARTYKUŁ 91

1. Prezydent za swoje czynności urzędowe nie ponosi odpowiedzialności parlamentarnej ani sądowej.

2. Prezydent za umyślne pogwałcenie Konstytucji oraz przestępstwo zdrady Ojczyzny lub inną ciężką zbrodnię może być postawiony w stan oskarżenia uchwałą połączonych Izb Sejmu podjętą większością co najmniej 2/3 głosów ustawowej łącznej liczby członków obu Izb na wniosek 1/4 członków Sejmu.

3. Sprawę rozpatruje i wyrok wydaje Trybunał Konstytucyjny.

4. Prezydent z chwilą postawienia w stan oskarżenia przed Trybunałem Konstytucyjnym jest zawieszony w urzędowaniu.

5. Za pozostałe przestępstwa Prezydent odpowiada po zakończeniu kadencji.

[...]

ARTYKUŁ 94

Prezydent mianuje i odwołuje Premiera Rządu, a na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów.

[...]

ARTYKUŁ 101

Rząd składa sprawozdania ze swojej działalności przed Izbą Poselską.
[...]

ARTYKUŁ 103

Członkowie Rządu ponoszą odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Konstytucyjnym za umyślne naruszenie Konstytucji lub innego aktu ustawodawczego dokonane w związku z urzędowaniem.

ARTYKUŁ 104

Członkowie Rządu nie mogą sprawować żadnego innego płatnego urzędu, prowadzić żadnego przedsiębiorstwa ani uczestniczyć w zarządzie i władzach kontrolujących instytucji obliczonych na zysk.

ARTYKUŁ 105

1. Przedstawicielem Rządu w terenie jest wojewoda.
2. Zadania administracji rządowej w terenie wykonują:
- wojewodowie i podporządkowane im organy administracji ogólnej,
- terenowe organy administracji podporządkowane bezpośrednio ministrom,
- organy samorządu terytorialnego w ramach zadań zleconych.

Rozdział VI
WŁADZA SĄDOWNICZA

ARTYKUŁ 106

1. Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej należy do sądów.
2. Sądy wymierzają sprawiedliwość w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Ustrój, właściwość i postępowanie sądów określają ustawy.

ARTYKUŁ 107

Sądy w wypełnianiu swoich funkcji są niezależne od organów władzy ustawodawczej i wykonawczej.

ARTYKUŁ 108

Gwarantuje się dwuinstancyjność sądownictwa z wyłączeniem spraw należących do właściwości sądownictwa administracyjnego.

ARTYKUŁ 109

Orzeczenia sądowe nie mogą być zmienione ani uchylone przez żadne inne organy, z zastrzeżeniem prawa łaski.

ARTYKUŁ 110

Sądy nie mają prawa badania ważności aktów prawnych wskazanych w Konstytucji.

[...]

ARTYKUŁ 117

Sędziowie są powoływani przez Prezydenta na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa. Skład, uprawnienia i sposób działania Krajowej Rady Sądownictwa określa ustawa.

[...]

ARTYKUŁ 119

1. Sędziowie są nieusuwalni.
2. Złożenie sędziego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew jego woli może nastąpić jedynie mocą orzeczenia sądu i tylko w przypadkach przewidzianych w ustawie.

ARTYKUŁ 120

Sędzia nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zezwolenia właściwego sądu ani zatrzymany bez nakazu sądu, chyba że został schwytany na gorącym uczynku.

Rozdział VII
SAMORZĄD TERYTORIALNY

ARTYKUŁ 121

1. Terytorialne związki samorządowe, stanowiące wspólnoty mieszkańców danego terytorium, są podstawową formą organizacji lokalnego życia publicznego.
2. Rodzaje terytorialnych związków samorządowych określa ustawa.
3. Terytorialne związki samorządowe wykonują istotną część zadań publicznych. W zakresie uregulowanym ustawami wykonują zlecone zadania administracji rządowej.
4. Podstawowym terytorialnym związkiem samorządowym jest gmina.

ARTYKUŁ 122

1. Terytorialne związki samorządowe posiadają osobowość prawną oraz wykonują zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.
2. Terytorialnym związkom samorządowym przysługuje prawo własności i inne prawa majątkowe. Prawa te stanowią mienie komunalne.
3. Dochody własne terytorialnych związków samorządowych pochodzą ze źródeł określonych przez ustawy i uzupełniane są subwencjami z budżetu państwa.

ARTYKUŁ 123

1. Organem stanowiącym terytorialnego związku samorządowego jest rada wybierana przez mieszkańców terytorium objętego związkiem.
2. Mieszkańcy mogą podejmować rozstrzygnięcie w drodze referendum.
3. Wybory są wolne, powszechne, bezpośrednie, równe i odbywają się w głosowaniu tajnym.
4. Rada wybiera organy wykonawcze związku i swobodnie określa w granicach prawa jego wewnętrzne struktury.

ARTYKUŁ 124

Terytorialne związki samorządowe mają prawo do zrzeszania w granicach państwa oraz do współpracy ze wspólnotami lokalnymi za granicą.

Rozdział VIII
OBRONNOŚĆ I STANY NADZWYCZAJNE W PAŃSTWIE

ARTYKUŁ 125

Siły Zbrojne stoją na straży suwerenności, niepodległości i integralności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej.

ARTYKUŁ 126

Prezydent zarządza corocznie pobór obywateli powołanych do czynnej służby wojskowej.

ARTYKUŁ 127

1. Użycie Sił Zbrojnych poza granicami państwa wymaga uprzednich zgodnych uchwał Izby Poselskiej i Senatu.
2. Jeżeli zwłoka stanowiłaby niebezpieczeństwo dla państwa, decyzję o użyciu Sił Zbrojnych bez zgody obu Izb Sejmu może podjąć Prezydent po zasięgnięciu opinii Rządu.

3. Wewnątrz kraju Siły Zbrojne mogą być użyte na mocy decyzji Prezydenta wydanej na wniosek Rządu, w przypadku podjęcia działań zbrojnych, których celem byłoby obalenie ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej, a także w przypadku poważnych zamieszek wewnętrznych z użyciem broni, zagrażających bezpieczeństwu publicznemu oraz w przypadku ogłoszenia stanu wojennego lub wyjątkowego, o ile nie wystarcza użycie sił policyjnych.

ARTYKUŁ 128

1. Połączone Izby Sejmu na wniosek Prezydenta powołują i odwołują Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, który jest przewidziany w razie wojny na stanowisko Naczelnego Wodza.
2. Uprawnienia i obowiązki Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych określa ustawa.

ARTYKUŁ 129

1. Połączone Izby Sejmu mogą podjąć uchwałę stwierdzającą wybuch wojny, jeżeli obszar Rzeczypospolitej Polskiej został zbrojnie zaatakowany albo gdy z umów międzynarodowych wynika konieczność działań wojennych.
2. Jeżeli sytuacja wymaga natychmiastowego działania, a połączone Izby Sejmu nie są w stanie podjąć uchwały, stwierdzenie wybuchu wojny należy do Prezydenta.

ARTYKUŁ 130

1. Prezydent na wniosek Rządu lub z własnej inicjatywy wprowadza stan wojenny na części lub na całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli wymaga tego wzgląd na zewnętrzne zagrożenie bezpieczeństwa państwa.
2. Z tych samych przyczyn Prezydent może ogłosić częściową lub powszechną mobilizację.

ARTYKUŁ 131

1. Prezydent na wniosek Rządu lub z własnej inicjatywy może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż trzy miesiące, stan wyjątkowy na części lub całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w razie zagrożenia bytu Narodu lub wystąpienia klęski żywiołowej.
2. Decyzja Prezydenta podlega zatwierdzeniu przez Izbę Poselską i Senat w ciągu miesiąca od daty wprowadzenia stanu wyjątkowego.
3. Przedłużenie stanu wyjątkowego może nastąpić tylko raz na okres nie dłuższy niż trzy miesiące, za zgodą Izby Poselskiej i Senatu.

ARTYKUŁ 132

1. W razie wprowadzenia stanu wyjątkowego lub wojennego, następujące prawa i wolności ujęte w Konstytucji mogą zostać zawieszone: nietykalność osobista, nienaruszalność mieszkania, tajemnica korespondencji, wolność zrzeszania się, wolność uzewnętrzniania myśli, poglądów lub przekonań i wolność informacji, wolność zgromadzeń, prawo do udziału w sprawach publicznych.
2. Szczegółowe warunki i skutki prawne wprowadzenia tych stanów określa ustawa.

ARTYKUŁ 133

W okresie trwania stanu wojennego lub wyjątkowego Izba Poselska i Senat nie mogą być rozwiązane, a w przypadku upływu kadencji Izb Sejmu ulega ona przedłużeniu na okres trzech miesięcy po zakończeniu tych stanów.

ARTYKUŁ 134

W przypadku upływu kadencji Prezydenta w okresie trwania stanu wojennego lub wyjątkowego, kadencja ulega przedłużeniu na okres trzech miesięcy po zakończeniu tych stanów.

ARTYKUŁ 135

W okresie trwania stanu wojennego lub wyjątkowego nie mogą być zmienione Konstytucja ani ordynacje wyborcze.

ARTYKUŁ 136

W razie niemożności wykonywania funkcji ustawodawczych przez Sejm w czasie stanu wojennego, Prezydent upoważniony jest do wydawania dekretów z mocą ustawy w zakresie niezbędnym dla funkcjonowania państwa.

Rozdział IX
INSTYTUCJE KONTROLNE

ARTYKUŁ 137

1. Najwyższa Izba Kontroli jest najwyższym organem kontroli działalności finansowej i gospodarczej państwa, sektora publicznego, a także podmiotów korzystających z funduszy publicznych lub majątku skarbu państwa.
[...]

ARTYKUŁ 141

Rzecznika Praw Obywatelskich powołuje Senat na okres 4 lat.

ARTYKUŁ 142

Rzecznik Praw Obywatelskich czuwa nad przestrzeganiem praw i wolności obywateli określonych w Konstytucji lub w ustawach.

ARTYKUŁ 143

Prawo złożenia skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich przysługuje każdemu, czyje prawa i wolności zostały naruszone przez działania organów państwowych.
[...]

ARTYKUŁ 146

1. Trybunał Konstytucyjny składa się z 18 sędziów.
2. Po jednej trzeciej składu sędziów mianuje Prezydent, Izba Poselska i Senat.
[...]

ARTYKUŁ 151

1. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego nie podlegają zaskarżeniu. Są one wiążące dla wszystkich władz państwowych, organów samorządowych i sądowych.
2. W wypadku równości głosów Prezes ma głos rozstrzygający.

ARTYKUŁ 152

Trybunał Konstytucyjny działa na wniosek uprawnionego podmiotu wskazanego w ustawie organicznej lub z własnej inicjatywy.

ARTYKUŁ 153

1. Trybunał Konstytucyjny orzeka o zgodności z Konstytucją ustaw, umów międzynarodowych i innych aktów prawnych stanowiących źródła prawa według Konstytucji.

2. Ustawy organiczne, regulaminy Izby Poselskiej, Senatu oraz połączonych Izb Sejmowych przed ich ogłoszeniem powinny być przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu, który wypowiada się co do ich zgodności z Konstytucją.
[...]

ARTYKUŁ 154

Akt prawny uznany za sprzeczny z Konstytucją nie może być ani ogłoszony, ani wejść w życie.

ARTYKUŁ 155

Trybunał Konstytucyjny orzeka, w wypadkach wskazanych w Konstytucji, o odpowiedzialności konstytucyjnej osób zajmujących najwyższe stanowiska państwowe.

[...]

ARTYKUŁ 158

Trybunał Konstytucyjny orzeka o sprzeczności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych.

[...]

Rozdział X
ZMIANA KONSTYTUCJI

ARTYKUŁ 160

Zmiana Konstytucji może być uchwalona tylko przez połączone Izby Sejmu, większością dwu trzecich głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków obu Izb.

ARTYKUŁ 161

Wniosek o zmianę Konstytucji może być postawiony przez Prezydenta, Senat oraz jedną czwartą ustawowej liczby posłów i nie może być poddany pod głosowanie przed upływem 30 dni od daty złożenia.

SPIS TREŚCI

VI. Władza sądownicza
VII. Samorząd terytorialny
VIII. Obronność i stany nadzwyczajne w państwie
IX. Instytucje kontrolne
X. Zmiana Konstytucji

PRZEWODNICZĄCA
Senackiej Komisji Konstytucyjnej
Alicja Grześkowiak
prof. dr hab. Alicja Grześkowiak